

Роль практичної діяльності омбудсмена у механізмі забезпечення прав людини

*Овчаренко Н.М., студентка гр.Ю-24 юридичного факультету СумДУ
Шапалова В.В., студентка гр. Ю-95 юридичного факультету СумДУ
Науковий керівник - Баранова А.В., викладач кафедри АГПФЕБ СумДУ*

Становлення демократії в Україні та утвердження правових засад в суспільстві передбачає необхідність врахування багатьох чинників забезпечення прав та свобод людини. Одним з таких чинників стає діяльність Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, який зобов'язаний сприяти реалізації конституційних прав, забезпечувати контроль за діяльністю виконавчих та інших органів державної влади щодо дотримання ними принципів законності та пріоритету прав людини і громадянина. Інститут Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, що виник відносно недавно в Україні, і його діяльність пов'язана з забезпеченням прав і свобод людини, вважається одним із правозахисних інститутів.

Поряд з тим є й інша група органів спеціальної компетенції, що створені з вузькою метою для забезпечення гарантій прав і свобод людини. До них належать: Конституційний Суд України, Українська Гельсінська спілка з прав людини, Міжнародний Комітет захисту прав людини та ін.

Вперше посаду «парламентського омбудсмена» заснував риксдаг Швеції 1809 року, відповідно до прийнятої того року конституції. Довгий час посада омбудсмена не була поширена в інших правових системах, окрім шведської. Проте з часом, такий пост за шведським зразком запровадили в інших країнах – після Другої світової війни, коли важливого значення набуло питання захисту прав людини. Як зазначає Л. Коваль, інституція омбудсмена на сьогодні існує більш ніж у 100 країнах світу [5, с. 27].

Науковці трактують сам термін так: омбудсмен (від шведського “ombudsman” — представник інтересів інших) — спеціальна посадова особа, яка обирається (призначається) для контролю за дотриманням прав людини адміністративними органами, а в деяких країнах — також приватними особами й об'єднаннями [4, с. 243].

Заснування в Україні з прийняттям Конституції України 1996 року інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини свідчить про визнання суспільством і державою нагальної потреби у створенні і функціонуванні неформального, незалежного, деполітизованого органу, покликаного захищати права людини і громадянина та здійснювати контроль за їх дотриманням.

Саме Уповноважений Верховної Ради України з прав людини відіграє провідну роль у забезпеченні прав особи серед інших державних органів та громадських організацій, оскільки здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції. У ч. 2 ст. 55 Конституції України закріплена гарантія, що кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [1].

Важливою проблемою діяльності українського омбудсмена, на думку багатьох науковців, є законодавча неврегульованість його представництва на місцях. У ч. 1 ст. 11 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини» зазначено, що Уповноважений має право призначати своїх представників у межах виділених коштів, затверджених Верховною Радою України [2]. Досить привабливою для України, є ідея введення представників Уповноваженого в 24 областях України, містах Києві та Севастополі, Автономній Республіці Крим. Причому самих представників призначати з числа осіб, які проживають на відповідній території, мають високі моральні якості, громадський авторитет та досвід правозахисної діяльності. Це дозволить, за умов дефіциту ресурсів, виявити домінуючі в них проблеми та визначити шляхи і засоби їх розв'язання. Створення посад певних регіональних омбудсменів дозволить зробити більш продуктивною і діловою співпрацю омбудсменів з відповідними громадськими організаціями, сприятиме посиленню правового захисту конкретних соціальних груп населення України.

Питання щодо запровадження інституту місцевого омбудсмена у сучасних українських реаліях не є простим [3, с. 70]. Безумовно, це є нагальною вимогою демократичного розвитку країни. Водночас його вирішення потребує значних, вагомих кроків як з боку держави, так і самих представників місцевої громади.

Не викликає сумніву, що посада місцевого захисника (омбудсмена) вкрай необхідна країні, в якій демократичні принципи, в тому числі й щодо захисту прав громадян та їх об'єднань ще не реалізовані повною мірою.

Іншою формою організації практичної діяльності омбудсмена є запровадження систематизованої структури секретаріату Уповноваженого з виокремленням відповідальних за галузеву ознакою, завдання яких будуть пов'язані з вирішенням питань у конкретній сфері регулювання. Дієвим засобом вирішення цієї проблеми було б запровадження системи спеціалізованих омбудсменів, що розглядатимуть конкретні питання відповідно до їх підвідомчості. Проте впровадження в Україні спеціалізованих омбудсменів не повинно стати наслідком бездумного копіювання існуючих зарубіжних моделей. Це має здійснюватися з урахуванням специфіки правового статусу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Введення спеціалізованих омбудсменів повинно виступати одним із ефективних варіантів інституційного посилення захисту прав і свобод таких найбільш потребуючих державної уваги членів нашого суспільства, як неповнолітніх, людей похилого віку, інвалідів, студентів, військовослужбовців.

Отже, діючий інститут омбудсмена потребує певного вдосконалення, що в подальшому дасть змогу більш ефективно практично реалізовувати покладені на нього завдання. Особливо, слід зосередитися на практичній реалізації повноважень омбудсмена, визначенні механізму здійснення Уповноваженим своїх функцій. Таким чином, практика діяльності омбудсмена засвідчує, що сутність його діяльності полягає в ефективному та оперативному захисті особи від зловживань посадових осіб та державних органів.

Наведені пропозиції щодо удосконалення правової регламентації діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, надання та закріплення нового змісту в його повноваженнях сприятимуть підвищенню авторитету останнього серед громадян, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, міжнародних інституцій, створить більш ефективну систему забезпечення, реалізації і захисту прав та свобод людини і громадянина.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року// Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1996. — № 30. — ст. 141.
2. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України //Відомості Верховної Ради України (ВВР). —1998. —№20. —ст. 99.
3. Зелінський І.Л. Щодо питання удосконалення правової регламентації діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини // Державне будівництво та місцеве самоврядування в сучасних умовах: Тези доповідей та наукових повідомлень вузівської науково-практичної конференції студентів 13-14 травня 2009 р. / За заг. ред. А.П. Гетьмана. – Харків: Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2009 р. — с. 69-71.
4. Збірник наукових праць Української Академії держ. упр. при Президентові України / За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. — К.: Вид-во УАДУ, 2003. — Вип. 1. — 298 с.
5. Коваль Л. Аналіз діяльності Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. / Л. Коваль // Харківська правозахисна група. —Харків: Права людини, 2010 р. —240 с.

Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту, м. Суми, 25 травня 2013 р. / Ред.кол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбіка, М.І. Логвиненко, В.М. Семенов, А.В. Баранова. — Суми : СумДУ, 2013. — С. 98-100.